

KÄRLEK

Då husbonden på Peedu gård hade gett upp andan, sprang hans son Peetrus Kuppelvaar hem från fältet för att överta bestämmanderätten över gården. Hästen och plogen lämnade han på fältet, han gav sig inte tid att ta upp rocken från dikeskanten, så bråttom hade han. Han valde en genväg över fältet, hoppade och snavade över diken och stenar, själv upprörd och het. Han behärskades bara av en tanke — fortare hem, innan någon annan kunde snoka under den dödes huvudgård. Nu var han husbonden här — detta var hans fält, ängar, skogar och byggnader, från och med nu gällde bara hans bud här. År ut och år in hade han otåligt väntat på denna dag, han hade redan blivit gammal av väntan. Folket skrattade redan — stackars Peetrus, han blev ingen husbonde, fadern kunde bli hundra år gammal. Men se, det blev han inte, han dog i alla fall till slut. Han hade redan varit krasslig och hankat sig fram i årtal, gick omkring som ett skelett, rosslade, hostade jämt, tog sig stönande för magen men läm-

nade inte gården ifrån sig. Han hotade t. o. m. att ta en ung fru i huset och tittade på varje kvinna med lystna blickar. Han kunde inte själv gå ett steg men skällde och regerade. Han tittade med örnens grymma ögon, och bara han kraxade sprungo drängar och pigor förskräckta åt alla håll, t. o. m. Peetrus Kuppelvaar sprang ängslig till arbetet. Han var en pådrivare — gav en inte tid att andas, gick i hämlarna på en, svor och domderade. Han behandlade sonen som en slav, gav honom inte ens kläder.

— Då jag dör får du det! sade han elakt. Och nu var han död till slut.

Då herden kom ut till fältet med dödsbudet ville Peetrus inte tro det. Han tittade tölpaktigt på pojken — kanske det bara var munväder?

— Är det sant? frågade han.

— Visst är det sant! bekräftade pojken.

— Såg du det själv?

— Jag såg det själv.

— Och de andra såg det också.

— De andra såg det också. I början ville ingen tro det utan tänkte, att det kanske bara var ett litet svindelanfall, men då de började ruska husbonden —.

Det ryckte till i knäna, svetten kom plötsligt fram på pannan, det var liksom svårt att andas. Jaså, äntligen. Men då hade han inte tid att tänka längre — Peetrus lämnade allting och började fort springa hemåt. Men han blev trött av springandet och upprördheten och stannade ett ögonblick. Genom damm och rök sken torrtidens sol tegelröd. Marken glödde av hetta, var stenhård och sprucken. Himmeln var gulaktigt matt. Vinden virvlade upp dammoln på landsvägen och bar dem ut över fälten.

— Så torka! sade Peetrus Kuppelvaar, och för första gången i sitt liv kände han missmod för det. Bränner upp den sista smulan, här kan man inte bärga någonting till hösten!

Då han kom upp på gårdsplanen och såg de gråtande kvinnorna skrek han förtörnad:

— Vad blir ni stående för? Fortsätt att arbeta.

Han blev själv förvånad över sin stränghet, den kom liksom oväntat för honom själv. Men han kände glädje av sin makt. Han såg med välbehag, hur kvinnorna sprang. Makten, husbondemakten!

Han gick in i stugan, stegade tungt till den döde, tittade, rörde på de korslagda händerna. Verkligen död, här var ingenting att frukta. Plötsligt lyfte han upp fadern och lade honom i en annan säng. Han var lätt, det var komiskt, att han hade varit rädd för en sådan. Han började rota under faderns huvudgård och vid fotändan. Han hittade sedelpaketet, papperen på gården, nycklarna. Han började räkna pengarna, sakligt, långsamt, medan han då och då spottade på tummen. Han var inte van vid ett sådant arbete, sedlarna gled lätt bort mellan fingrarna. Medan han räknade pengarna, tittade han ett tag över axeln på den döde, log själv — titta, du kunde ändå inte ta allt det här med i graven. Du hade nog velat det, vad? Han undersökte papperen, tittade på varje nyckel särskilt, prövade dem i alla skåp och lådor, allt var i sin ordning, han andades lättare.

Han började sedan rota i skåpen, allra först tog han på sig faderns nya skor, gick omkring i rummet och njöt. Sådana hade han inte haft. Han tog sedan på sig faderns kyrkrock, spatserade åter omkring och tittade mysande på den döde.

— Ja, sade han högt, det är inte bara skoj att vara husbonde! Nu borde också husmor tas hem, och sen vore allt i ordning!

Han gick ut på gården och spände för hästen, han måste fara till köpingen för att hämta en kista och litet brännvin och hälsa på prästen. Då han såg pigorna, ropade han igen:

— Fortsätt att arbeta! Liket kan tvättas på kvällen, det är inte så bråttom med det!

Han hoppade upp på vagnen och for ut från gården.

Vid Ränireeks gård stannade han hästen och väntade.

— Är ingen hemma? ropade han utan att stiga ner från vagnen.

Då han såg husbonden Ränireek, ropade han till honom:

— Har du redan hört: Jaak Kuppelvaar har dött. Så nu är jag husbonde på Peedu och gården är min. Eftersom jag for förbi, stannade jag och undrade om inte din dotter Kadri kunde bli husmor för mig. Säg det till henne, låt flickan överväga och tänka på saken grundligt, och om hon verkligen vill det, då kan du säga mig det om några dagar. Men nu adjö, jag har bråttom.

Han slog hästen med piskan och lyfte en smula på hatten.

— Hör nu, Kuppelvaar, din skojare, ha inte så brått! ropade Ränireek medan han kom närmare. Jaså är den gamle Jaak verkligen död? Och du går redan omkring på friarfärd?

— Så är det, sade Peetrus och stannade hästen.

— Om den saken kan man nog tala, svarade Ränireek och stödde sig på vagnen. Du kanske vill se flickan först och tala ett par ord med henne?

— Jag har sett henne tillräckligt, svarade Kuppelvaar litet otåligt. Och vad skall man tala om med en kvinna, jag har ingenting särskilt att säga till henne.

— Nånå, sade Ränireek förvånad, slog pipan mot vagnskanten och spottade åt sidan, har du inte något att säga till henne? Sådana saker går inte så enkelt till som du tror. Man måste tala litet och resonera. Vänd hästen in på gården, jag säger till Kadri att hon skall koka kaffe, kanske det också finns en droppe vin på botten i skåpet.

Han började hosta så att han kiknade, hans vita hår fladdrade i blåsten. Ansiktet var brunt som lera, rynkigt, hakan täcktes av skäggets gråa stubb.

En sådan tok, tänkte Peetrus Kuppelvaar förtretad, är det här så mycket att resonera och planera över? Han ser väl själv, att jag inte alls har tid, att jag far efter kistan, att

brådskan är både stor och trängande. Hade jag vetat det, hade jag inte stannat hästen, en husmor kan man också få annanstans — varje flicka vill ha en rik bonde.

— Låt då Kadri tänka på saken, sade han otåligt. Så får jag höra hennes beslut!

Han drog i tömmarna, smällde med piskan. Ränireek flög som ett spån åt sidan, han höll nästan på att ramla omkull.

— Jag bjuder inte grannarna på begravningen, ropade Kuppelvaar efter honom. Det är arbetstid, mycket att göra, skall man då besvåra folk och själv göra utgifter? Snart måste man ju ställa till bröllop, då måste man kasta ut pengar igen. Alltså vänta inte på gravölsbudet.

Han for i väg, ett virvlande dammoln begravde den åkande.

— Jävla gnidare! svor Ränireek efter honom, du din evige Judas, du har rakt fallit ur Jaaks mun, samma tjurskalle och snåljåp. Vill inte ens ställa till en hederlig begravning, kastar honom i graven som en backstugusittare!

Och fräsande klev Ränireek in på sin gård.

Efter några dagar for Peetrus Kuppelvaar förbi på nytt.

— Nå, vad sade Kadri? skrek han redan på långt håll. Var det ja? Eller sa hon rentav nej, satte näsan i vädret och ville han inte ha mig?

— Kör in! sade Ränireek. Du är ju som vinden, visslar ett tag och sen finns du inte längre. Vart skall du, din kanalje, ta vägen med en sådan fart?

— Jag har inte tid, förklarade Kuppelvaar, gården blir fördrävd utan husmor. Det finns inte en människa nuförtiden som man kan lita på. De stjäla skorna under fötterna på en, river ögonen ur ens huvud. Nå, säg då om Kadri är villig? Eller måste jag fara någon annanstans? Om inte, så är det inte ens värt att köra in på gården.

Han väntade spánt på svaret.

— Vad är det att säga, Ränireek drog på orden, du vet väl

hur flickor är. Kadri är ju ung, blyg, vet inte vad hon skall svara. Men vem skulle inte vilja bli husmor på Peedu?

— Det trodde jag också, sade Kuppelvaar självmedvetet. Låt då flickan komma fram fort, vi far med det samma till prästen — och låter honom kungöra det från predikstolen och också göra de andra sakerna, som behövs vid ett sådant tillfälle.

— Nånå, sade Ränireek förvånad, vill du inte stiga ner från vagnen?

— Det vill jag inte, svarade Kuppelvaar.

— Kadri är ju inte klädd eller tvättad, till prästen går man ändå litet högtidligare. De där verserna i katkesen måste man också läsa på först, det vore skamligt om prästen frågade men ni inte kunde svara något.

— Lortprat! sade Kuppelvaar. Låt flickan komma ut!

Den här Peetrus Kuppelvaar är alldeles stollig, tänkte Ränireek, vet inte om jag skall ge min Kadri till en sådan.

Men där kom flickan med en mjölkpyts från ladugården, såg friaren, blev förskräckt och pytsen gled ur händerna på henne. Hon blev stående stum.

— Kom närmare, var inte rädd! sade Kuppelvaar.

Flickan kom, skamsen, röd, tordes inte lyfta upp sina ögon. Ställde sig bredvid fadern och drog förklädessnibben mellan fingrarna.

— Se, han vill genast fara med dig till prästen, förklarade Ränireek.

— Just med detsamma! sade Kuppelvaar, han grep flickan om axlarna och lyfte henne bredvid sig i vagnen. Jag är inte en man som tycker om långa samtal och resomång.

Han vände hästen, slog till med piskan och körde ut från gården.

Så där, tänkte Kuppelvaar, den här saken var alltså avklarad. Han sade inte ett ord, såg inte ens åt flickan, han bara slog med piskan. Man får väl prata tillräckligt med hen-

ne i livet och titta närmare på henne, det är många dagar kvar!

Så blev Kadri Peetrus Kuppelvaars hustru.

Hon var glad, lycklig, sprang och arbetade outtröttligt, fastän hon inte hörde ett vänligt ord från sin man. Peetrus Kuppelvaar var sträng, han visade inte den minsta ömhet, han betraktade sin fru helt enkelt som ett arbetsredskap, skyndade på henne och trätte på henne liksom på tjänstefolket. Skällde och okvädade till och med. Gav henne inte tid ett ögonblick — gick jämt i hälarna på henne. Men hustrun avgudade ändå mannen, han var stor och stark som en sälhund, vid sidan av honom kände hon sig så liten och betydelselös, och hon var glad och lycklig vid tanken att denne sälhund hade valt just henne till sin hustru.

Inte heller Peetrus själv såg en enda glad dag, från tidigt på morgonen till midnatt arbetade han. Inte ens på söndagarna ville han vila sig, han var som galen.

Men sen, vid slutet av det första äktenskapsåret, blev Kadri sjuk. Kräften i bröstet bröt henne och tvingade henne till säng.

Den unga kvinnan var olycklig, inte av dödsångest, inte för smärtornas skull, utan i medvetandet att hon blivit onödig som en bruten plog som ställts åt sidan.

Och då en av drängarna sade, att kräfta inte ledde till döden, att en människa efter lyckad operation och noggrann skötsel kan leva länge, skrek Kuppelvaar argt:

— Jaså, du skall också prata! Kan leva — vad är det för nytta med ett sådant liv, då man inte längre har hälsa och krafter?

Och så blev läkaren inte tillkallad och Kadri sköttes inte, bara tjänsteflickan gick till henne ibland och ställde en mugg med mjölk vid hennes säng.

Kuppelvaar stod och vägde ett tag, tittade missmodigt på sin sjuka fru och sade:

— Jag gjorde ändå något dumt, då jag hämtade dig till

gården. Varför sade du inte genast att du var sjuk, då hade jag sluppit detta kostbara bröllop, och andra bekymmer hade också uteblivit.

Han tittade lömskt på sin fru och kände sig bedragen.

— Jag visste ju inte heller själv att jag var sjuk, stönade Kadri.

— Jaså, visste du inte det? Och anade det inte ens? frågade han igen.

— Jag anade det inte! svarade hustrun.

Peetrus tittade misstänksamt på hustrun, den forskande blicken stannade länge på hennes gula ansikte. Kan man tro henne, hon anade det nog i alla fall, den här sjukdomen kommer väl inte så häftigt. Hon visste det nog före bröllopet och var därför så blyg och ordkarg. O, vilken olycka och elände med en sådan!

Han var så ursinnig, att han hostade hela natten i sin säng.

Kadri vågade inte ens röra sig. Hon kände sig så outsägligt skyldig, hon var olycklig och otröstlig. Hon tyckte synd om mannen — hon började själv tro, att hon hade bedragit honom, hade blivit honom bara till en börda. Vem skulle nu sköta djuren, till vem skulle hon anförtro gårdens skatter? En man orkar inte ensam se till allting, han har ju sitt arbete och sitt att göra.

Nästa morgon kom Ränireek, satte sig på dotterns sängkant, tittade på henne och sade:

— Den här vilden har dödat dig! Du var för ung för en sådan, du hade inte mod att säga emot.

Gubbens huvud sjönk ner bredvid dottern, han snyftade.

— Vad har hänt här? frågade Kuppelvaar som kom in. Måste jag också höra på gråt och skrik? Vad vill gamle Ränireek i mitt hus? Hör du, gamling, om det tarvas gråt kan jag göra det själv, jag behöver inte främmande människors skrik!

— Du är ett vilddjur! ropade Ränireek.

— Gå nu, gå hem, jag kan själv klara mina angelägenheter!

— Gå hem, far! sade också Kadri. Jag blir nog snart bra och sen har jag tid att prata med dig.

Då Ränireek hade gått, sade Kuppelvaar förargad:

— Konstiga människor hälsar på dig, snyftar som barn. Jag tål inte sådana karlar. Han skulle hellre ha kommit till mig och talat som en man med en annan man — vad skall jag göra nu? Måste jag genast söka efter en annan husmor till mig, eller först vänta på din död? Du ser själv — kreaturen blir illa skötta, pigorna drar bort säden, det är ett elände! Men den där gamle Ränireek kan inte ge en något gott råd, han börjar bara gråta — som om vi själva inte kunde det, om det behövs tårar. Vi kan nog klara det själva!

Han gick omkring i rummet, golvet gungade under hans tyngd. Han var arg, de tjocka ögonbrynen ryckte nervöst. Han stannade vid hustruns säng.

— Nå, säg då åtminstone du något! sade han otåligt.

— Vad? frågade Kadri.

— Måste jag genast söka efter en ny husmor, eller skall jag först vänta på din död?

Hustrun började gråta.

— Jag vet inte, svarade hon snyftande.

— Du är en likadan dumbom som din far! ropade Peetrus Kuppelvaar förargad. Vad tjuter ni för, era djävlar? Det är lätt att skaka tårar i skötet, men då man behöver goda råd kan ingen av er svara någonting förståndigt.

Han tittade ännu en gång föraktfullt på sin hustru och slog i vredesmod igen dörren efter sig.

Han stannade på gårdsplanen, tänkte litet, spände sen för hästen och for till grannsocknen till sin avlägsne släkting Paaslang.

— Vad är det för en hedning som har dragit dig hit mitt i arbetstiden? frågade Paaslang förvånad.

— Jag skulle fria till din dotter, svarade Peetrus Kuppelvaar. Jag driver inte omkring i onödan, jag har ärenden och uträttningar!

— Varför ljuger du, gamle Kuppelvaar, du har ju husmor hemma, retades Paaslang.

— Hemma, hemma, grälade Peetrus, — jag har inte någon nytta av henne längre. Hon bara ligger i sängen och väntar på döden. I dag eller i morgon får man köra henne till kyrkogården!

— Men du är väl en eldgaffel, sade Paaslang med förvåning, din hustru har inte dött ännu, men du söker redan efter en ny. Jag har aldrig tidigare hört talas om ett sådant påhitt!

— Hör du Paaslang, utropade Kuppelvaar förargad, du är visst inte en man som man kan tala ett par förståndiga ord med! Jag trodde att du var min släkting och en av de mina och tog emot den prövade med öppna händer. Nu ser jag emellertid, att jag har kommit till fel ställe, här finns det ingenting att göra! Du är en gammal dyrk, visar tänder som en hund, tittar bara för att se var du kan bitas!

— Vad skall jag med dig, onyttige! ropade Paaslang och slog ut med handen. Vem skall man ta emot med öppna händer, jag har sett större herrar i mitt liv!

— Jaså, större?

Kuppelvaar ville vända och köra ett par gårdar längre bort, där det sades att det fanns en ung giftasvuxen dotter, men det var ändå litet pinsamt att fara tomhänt härifrån — gud vet, vad folk sen skulle prata om.

— Vad tänker du om den här saken? frågade han om en stund. Är det värt att språka med dig, eller är det inte någon idé att bruka munnen?

— Menar du mig? frågade Paaslang.

Och han tittade argt på gästen och spottade.

— Jag tänker ingenting, sade han sen.

Han tyckte inte alls om, att Kuppelvaar hade kallat honom för dyrk, och inte heller att han var så högmodig och egenkär. Se en sådan gräshoppa, far skrävlande in genom ens grind och börjar skälla det grövsta han kan, i ens egen gård, på ens egen gårdsplan! Se en sådan friare, själv har han en fru hemma, men går redan och tigger om en annan! Nej, bror lille, med sådant prat kan du gärna åka vidare!

— Hur så, tänker du inte någonting? frågade Kuppelvaar.

— Just så, jag tänker inte någonting, och slut med pratet! svarade Paaslang. Det är inte min sak att svara. Min dotter har själv mål i munnen, tala med henne!

Och han vände sig tvärt om och ropade in i stugan:

— Hör du, Salme, kom ut ett litet tag!

— Vad är det, far? svarade flickan inifrån med ljus röst.

— Hur kan jag veta det — kom och se själv! svarade bonden. Det är visst en gäst, en friare eller hur man skall kalla den här token. Det är en vindböjtel som skrävlar här, han kallade din far för dyrk. Men kom själv och titta på honom, han sade att han hade ärende till dig.

Och litet krokig, litet halt skyndade Paaslang snabbt till ladugården — han ville inte tala om något så tokigt.

— Se, en sådan första rangens eldgaffel! brummade Kuppelvaar efter Paaslang. Högfärdig som en kyrktupp, vänder genast ryggen åt en som en galt. Men ändå är han ens släkting, fars gamle vän, en sån förbannad sälle — vill inte ens höra på sin nästas svårigheter!

Men mycket mera tillmötesgående och vänlig var dottern Salme. Det är en glädje att se ett sådant flickebarn, tänkte Kuppelvaar, hon kvittrar som en fågel omkring en. Och så

mycket flickan har att prata — som en annan karl har agnar!

Flickan dukade bordet under äppleträdet och sprang med glödande kinder runt friaren, medan hon satte fram ett och annat från visthusboden på bordet. Hennes svarta ögon var bedagade, kinderna magra.

Då Kuppelvaar hade berättat om orsaken till sitt besök, svarade flickan glatt:

— Jaså, till husmor? Visst skulle jag gärna komma, visst skulle jag gärna komma, bara din gamla husmor inte blir liggande en längre tid! Jag har ju många friare, det är svårt att välja den bästa ur en sådan mängd, men till Kuppelvaar skulle jag nog alldeles bestämt gå.

— Nej, hon blir inte liggande! svarade Kuppelvaar bestämt. Kadri är redan grå som jord i ansiktet, man kan nästan köra henne till kyrkogården! Och till Peedu kunde du flytta till och med innan Kadri dör, rentav nu. Det gör ingenting, att hon inte är död ännu, jag behöver ovillkorligen en husmor.

— Nu genast?

— Nu genast! bekräftade Kuppelvaar.

— Nej, det går nog inte, sade flickan. Folk börjar prata gud vet vad, de börjar misstänka oss för Kadris död. Och far tillåter det inte heller innan.

— Ja, denne far! utropade Kuppelvaar elakt. Din far är inte en karl som är mycket värd. Högfärdig och grälsjuk!

— Och snål också, tillade Salme fort. Se upp, så han inte bedrar dig med hemgiften. Han skall ge oss ett par bra kor, ett par grisar, får och riktigt mycket pengar. Och han måste ge oss skriftligt på att årligt skicka detta till Peedu på bröllopsdagen — annars håller han inte sitt löfte. Han älskar att skryta, men håller aldrig ord!

En trevlig flicka, den här Paaslang's dotter, tänkte Kuppelvaar på hemvägen, hon bara pratar lite för mycket, man orkar inte höra på henne.

Det var redan midnatt, då han kom hem. Tyst, för att inte väcka husfolket, gick han till sängs.

— Du, Peetrus? frågade den sjuka husmodern. Har du sett dig om efter en ny fru?

— Fru ja, svarade Kuppelvaar, dig får jag nog inte ha så länge. Jag måste se till, att jag kan få en ny husmor.

— Jag lever inte länge, nej! svarade Kadri och suckade.

Hon var tyst ett tag, torkade tårarna från kinderna och frågade igen:

— Vem tänker du ta?

— Jag tänker föra Paaslang's dotter till Peedu, det är en rätt trevlig och rask flicka, svarade Kuppelvaar.

— O, husbonde, hör på mig, ta inte henne! stönade Kadri. Salme kan varje dräng få och varje pojke i byn släpa på, det finns inte en karl som hon inte har hängt om halsen!

— Hon hänger inte om någons hals, då jag fört henne till Peedu! svarade Kuppelvaar hårt. Här har ingen tid att göra odygd eller leva oanständigt!

— Ja, det är sant, svarade Kadri vemodigt. Salme är ju också människa, nog vänjer hon sig väl att leva anständigt. Ta henne då, ta henne då, jag önskar dig inget illa!

Men medvetandet om att hon inte var husmor här, att det någonstans på Paaslang redan fanns en ny husmor över Peedu, vilken bara otåligt väntade på hennes död, lämnade Kadri ingen ro. Hon hade ännu inte lagt sig till vila, men redan förbereddes ett nytt bröllop, redan väntade man på en ny husmor. Döden var inte så förskräcklig — Kadri hade tröstat sig med tanken, att hela socknen efter hennes död skulle tala om husmoderns på Peedu död, från när och fjärran skulle släktingar och bekanta strömma till Peedu, t. o. m. prästen skulle tala om den rika husmoderns död på kyrkogården och ställa upp henne som exempel för alla. Men nu hade hon inte ens den trösten längre. Nu var allas ögon vända mot Paaslang, nu väntade man på ett roligt bröllop,

inte på begravning. Kadri orkade inte gråta längre, hon kände sig så övergiven och onödig.

Och en natt hörde Kuppelvaar hur den sjuka Kadri gick och stökade. Hon gick omkring i rummet, satt och snyftade på sängkanten, stönade.

På morgonen fann mannen sin hustru död. På pallen framför hennes säng stod en flaska med ättiksyra.

Kuppelvaar betraktade flaskan, betraktade hustruns blåa ansikte, betraktade den upprivna sängen.

Så stor brådska var det ändå inte med den saken, tänkte han, fastän han i sitt hjärta var hustrun tacksam. Hon förstod ändå att ge sig av i tysthet, blev inte till besvär för andra.

— Upp, satans folk! skrek han till husfolket. Han stod mitt i rummet stilla och bredbent och ropade:

— Till arbetet!

Själv spände han för hästen och for efter en kista.

Snart fanns redan den nya husmodern på Peedu.

Men Salme hade ännu inte hunnit få sin hemgift till Peedu, då olyckan hände.

Hon hade trampat på en rostig spik, fick blodförgiftning och lade sig till sängs.

Hon skrek och levde, ingen tordes närma sig henne. Bara Kuppelvaar stod stilla vid hennes säng, tittade lömskt på hustrun och utropade:

— Kan du inte heller hitta på något bättre! Jag har inte annat att göra än att begrava hustrur och hålla bröllop! Ett sådant ormsläkte gör en tokig! Ingen tänker på arbete eller inkomst, var och en skriker bara om sin nöd! Har jag någonsin haft tid att vara sjuk?

Han gick närmare som en björn med ögonen röda av ilska.

— Svara då! skrek han. Har jag någonsin haft tid att klaga över mina bekymmer? Jag arbetar dag och natt, jag är som ett kreatur som är spänt för lasset. Ni kvinnor bryr er varken om arbetet eller om gården!

AUGUST GAILIT

— Jag dör, jag dör! skrek hustrun.
— Försök bara att dö — då får du stryk! ropade Kuppelvaar.

Hustrun bad honom skicka efter läkaren, sen efter prästen, men det var arbetstid, husbonden ville inte förlora en dag. Tredje natten dog Salme.

Också hon begravdes fort och utan högtidlighet.

Kuppelvaar gav drängen ett par klunkar brännvin, under middagsrasten kördes liket till kyrkogården, och då de hade kommit tillbaka skyndade sig alla fort ut på ängen igen.

— Ett sånt elände, klagade Kuppelvaar, ett sånt elände!

— Jag säger då det, utlät sig drängen Jaagup, vi orkar inte begrava dem så fort som de dör! Och nu finns det väl ingen annan råd än att söka efter en ny husmor?

— En ny igen? suckade Kuppelvaar. Ett sådant ormsläkte Herren har skapat!

3.

Peetrus Kuppelvaar var på dåligt humör och visste inte vart han skulle styra kosan med sin häst. Många bönder med giftasvuxna döttrar ville inte gärna beröra den frågan med Kuppelvaar, han som på kort tid hade sänt två hustrur i graven. Till slut for han efter allvarligt övervägande och grundande till skolmästaren Almus i grannsocknen. Men här hade Kuppelvaar ingen tur i början, den gamle Almus sade visserligen inte nej, han till och med tyckte om affären, men dottern Liide ville inte höra talas om saken.

— Jag vill inte vara på en lantgård, stretade hon stolt emot, hellre förblir jag en gammal nucka, hellre tjänar jag hos herrskap. Jag känner till hur livet är på en lantgård, man tar livet av sig med arbete, och glädje har man inte mycket av!

Till slut kom Almus stora familj överens om att först fara ut och titta på gården, och sedan skulle man fatta sitt beslut. En söndag skickade Kuppelvaar sina hästar efter dem, och en hel kommitté for till Peedu. Skolmästaren själv, hans fru Anne-Mari, dottern Liide, en släkting, en konduktör, en skogvaktare, ett par väninnor till Liide och som sakkunnig — klockarens ärevördiga fru Juliet Silberman. Kuppelvaar blev så förskräckt att han inte kunde tala då hela denna stora hord körde in på gården. Allt tittade de på, de frågade om allting, hur många kor och får det fanns, hästar och kvi-
gor, svin och fölungar, ankor och smågrisar, höns och ank-
ungar. Och klockarens ärevördiga fru skrev upp allt detta på papper, själv allvarlig och viktig som en rättsbetjänt.

— Må hundra jävlar ta er! svor Kuppelvaar inom sig, men det var inte något att göra, det brann i knutarna, husmodern behövdes.

Till slut kom gästernas skara till det beslutet, att Peedu ändå var en stor gård, och efter mycket övervägande och stretande gav Liide sitt samtycke. Bröllop hölls snart, och då hustruns släktingar hade ätit och druckit, dansat och lekt tillräckligt, då de grundligt genomsökt alla foderlador, rior, förrådsbodar, källare, fähus, logar, badstugor, stall och kam-
mar, då de hade druckit mjölk från alla kor tillsammans och från varje ko särskilt, åkt och ridit med varje häst, då sade var och en vid avskedet till den unga husmodern, att de var av hjärtat ledsna, att hon ändå gifte sig med en bon-
de — hon hade kunnat vänta ännu en tid, ungdomen och skönheten hade räckt längre, fars kärlek och bröd likaledes, kanske någon finare man hade friat till henne, godsförvalta-
ren, telegrafisten, någon affärsman från staden eller — vem kan veta Guds vägar och vilja — någon ännu större herre.

Det föll som en sten från Kuppelvaars hjärta, då hustruns släktingar äntligen rest och det påfrestande bröllopet var över. Gud vare lov, suckade han, nu kan man arbeta igen och nu har jag en husmor hemma igen.

Men denna gång tog Kuppelvaar miste.

Då han dagen efter bröllopet vaknade med morgonrod-
naden och ropade till drängarna att de skulle gå till arbetet,
sprang husfolket upp, men unga husmor tänkte inte alls på
att stiga upp.

— Tro inte, sade hon sömnigt, att jag har kommit hit för
att vara piga och arbeta ihjäl mig. Det skall inte ske!

— Det skall ske! ropade Kuppelvaar.

Hustrun skrattade.

— Vad du är dum, sade hon och sträckte kokett ut sina
vita armar, som om hon längtat efter en omfamning.

— Kom, kom, gamle björn, sade hon till mannen.

Kuppelvaar tittade på hustrun som på ett underligt djur.

— O, kors och elände, suckade han, jag tror jag har tagit
en däre till Peedu!

Han hade väntat sig vad som helst, men inte lättja. En
frisk, duktig människa latar sig i sängen liksom en gris i
halmen. Kuppelvaar var så uppskakad, att han inte fann ett
ord till svar.

Och senare, vid tiotiden, lät unga husmor koka kaffe och
steka ägg åt sig, och utsträckt i sängen drack hon kaffe som
en bortskämd fröken. Detta kunde Kuppelvaar inte tåla, han
grep sin plog och sprang till åkern som vansinnig. Där plöj-
de han tills det blev sent på natten, drängarna hade för länge
sedan kommit hem, solen hade för länge sedan gått ner, ute
stod den höstliga natten, men från fältet hörde man ännu
vredgade rop.

Då han till slut kom hem sov den unga husmodern redan.

— Nå, Jaagup, frågade han drängen, vad tror du, som är
en förståndig människa, måste jag binda repet om hennes
hals där — han visade med tummen på den sovande hustrun
— eller om min? Så här går det inte!

— Hon vänjer sig väl att arbeta hon också, lugnade drän-
gen.

— Vänjer sig! ropade Kuppelvaar. Förr börjar hästen blå-

sa trumpet, förr kan geten tjära tak, än den här går till arbetet. Ett sådant luder!

Och för att bekräfta sitt påstående, drog han drängen till hustruns säng.

— Titta, titta, ropade han, har dessa händer någonsin arbetat?

Han tog hustruns händer och visade dem för drängen.

— I en nål kanske de har hållit, klagade han, kanske de har burit en fingerborg, men arbetat har det aset inte. Detta är rent ut sagt Herrens tunga straff, om inte värrel!

Men Herrens tunga straff träffade honom senare, då hustruns kusiner, sysslingar och släktingar, bekanta och främmande, skolkamrater och deras väninnor började strömma till gården. Det kom lass efter lass, de fyllde hela gården som gräshoppor. Tjänsteflickan höll på att koka och steka från morgon till kväll, med en kokbok tjock som en bibel i handen. Det gick inte en dag, då det inte slaktades ankor eller kalkoner, inte en dag utan dans och lek. Till och med Jaagup, som på kvällen kom uttröttad från sitt arbete, tvingades att ta instrumentet och spela någon rheinländer till gästernas förnöjelse.

— De äter ut mig ur min egen gård, satans — — —! klagade Kuppelvaar för Jaagup.

— Det är nog inte så tokigt som det låter, skrattade drängen. Husbond' behöver ju bara befalla, så flyger de som kråkor åt var sitt håll!

— Nå ja, du flyger och jag flyger, och kråkorna flyger också, men de där gör inte det, var säker på det du! sade Kuppelvaar.

— Har du redan sagt något? frågade Jaagup.

— Visst har jag det! svarade bonden.

— Och de? frågade Jaagup.

— De säger, att jag är barbar! svarade Kuppelvaar vred.

— Jaså, jaså, barbar! upprepade drängen. Detta måste betyda någonting mycket hemskt, ett förstklassigt skällsord.

Barbar — nej, mot ett sådant ord visste inte heller Jaagup någon råd.

Men oaktat Peetrus Kuppelvaar var barbar, jagade han ändå i väg hustruns släktingar och bekanta. Hustrun grät ju, lovade fly till sin far, men ingenting hjälpte, mannen höll fast vid sin fordran.

— Och du måste i morgon stiga upp i gryningen och gå till ladugården, skrek Kuppelvaar. Nu räcker det med skoj och upptåg, hela socknen talar redan om hur lat husmor är på Peedu!

— Låt dem prata, gormade frun, låt de dumma prata, om de inte har något annat att göra, jag går inte i ladugården!

— Du skall gå! utbrast Kuppelvaar.

— Jag går inte, envisades hustrun, jag går visst inte.

— Du skall gå!

— Jag går inte!

— Och ändå skall du gå, blix och dunder! skrek bonden och hans tunga hand sjönk som ett björklöv på hustruns kind.

— Han dödar mig! Han dödar mig! ropade frun.

Ur mun och näsa blödde det.

— Det är inte så farligt, lugnade drängen Jaagup som hade skyndat sig dit. Ett sådant litet slag betyder ingenting för en stor människa. Det är en god medicin och lektion. Om däremot något ben är alldeles sönderbrutet, då kan man ju låta höra sin röst lite grand och skrika.

Men frun hade ändå en annan mening om saken.

Ett par dagar senare, då Kuppelvaar hade farit till stan, befallde hon att hästen skulle spännas för, lade garn, ull, linne och mattor, kuddar och vävnader på lasset, kastade överst allt möjligt värdefullt som hon hittade, satte sig själv på lasset och befallde att man skulle köra henne till fadern.

— Jag tänker inte leva tillsammans med ett sådant vild-djur! sade hon.

— Det här blir skojigt! sade Jaagup, och körde husmodern till hennes far.

Vid midnattstiden kom Kuppelvaar hem, han hörde talas om hustruns flykt, morrade litet men sade ingenting.

Nästa dag for han till Almus.

— Se, där kommer Judas! skrek Anne-Mari, då Kuppelvaar hade gått över tröskeln. Vad söker du efter här, ditt vilddjur, har du kommit för att hämta min dotter? Begär du att få tillbaka min fågelunge?

Kuppelvaar tittade dystert på Anne-Mari.

— Skrik inte, ditt gamla våp! sade han ilsket. Jag har inte kommit hit för att gråla.

— Gamla våp sade han till mig! Anne-Mari slog ihop sina händer. Hör du, papsen, kom också du och hör på hur bönder skäller på din fru. Han kallade mig för ett gammalt våp!

— Vad vill den där bonden igen? frågade också läraren spydigt.

Borde jag inte ge den där satan ordentligt på käften? tänkte Peetrus Kuppelvaar, men försökte behärska sig och sade försonligt:

— Jag vill ha skilsmässa, det behövs en ny husmor i gården!

— Vad, vad, skilsmässa? frågade Almus.

— Han vill ha skilsmässa, se en sån hund! kvittrade Anne-Mari. Pryglar upp min dotter, kör ut henne från gården och vill sen ha skilsmässa.

— Pappa, kör ut den där människan! skrek Liide hysteriskt. Jag kan inte ge honom skilsmässa. Jag skall anklaga honom, jag skall låta Jaagup vittna under ed om detta vilddjur ville döda mig eller inte. Låt drängen tala, och sen avger den ärade rätten sin dom! Han får säkert omkring tio år!

Men till slut, när Peetrus Kuppelvaar för skilsmässan bjudit femhundra rubel, ett guldarmband till Liide, en bra mjölkko till Anne-Mari, en liten orgel till skolmästaren, bör-

jade de resonera om saken. Det förhandlades, prutades och köpslogs. Men sen tyckte de ändå, att hela familjen måste vara med om ett sådant beslut, alla släktingar och bekanta sammankallades till detta viktiga sammanträde. Återigen samlades skolmästaren själv, hans fru Anne-Mari, deras dotter Liide, en släkting, en konduktör, en skogvaktare, ett par av Liides väninnor och som sakkunnig klockarens ärevördiga fru Juliet Silberman.

Länge övervägde de och behandlade saken från den ena och den andra sidan och kom till sist till det beslutet, att man skulle ge bonden skilsmässa och att Liide inför det höga konsistoriet skulle ta på sig skulden, ty som kommittén och Liide själv trodde — nuförtiden kunde en förständig och nyktert tänkande flicka gifta sig även utan kyrklig vigsel, särskilt då denna söta och förnuftiga flicka till hemgift utom alla andra dygder också skulle få femhundra rubel. Det kommer nog en godsförvaltare, en telegrafist från stationen, en köpman från staden eller — om Herren vill — en ännu finare herre.

Peetrus Kuppelvaar väntade tålmodigt i förstugan på kommitténs beslut, och då han fick veta att den gick med på hans önskan ville han inte tro det.

— Är det sant? frågade han.

— Ja visst, sade Almus, vad skall man annars göra med dig, din narr!

— Och ni ger mig skriftlig bekräftelse? kunde inte Kuppelvaar låta bli att fråga.

— Det kan också bli skriftligt, lovade skolmästaren.

— Då ger jag för min del ytterligare fem rubel och en kalv på köpet, sade Kuppelvaar, och om någon vill dricka, så kan han på rättegångsdagen få en skaplig köpskål.

Och han for hem med lätt hjärta.

Rättegången tog tid, men då den slöts med Kuppelvaars seger var mannen lycklig.

— Jag tror inte på Gud, sade han i sin synd, men i dag skulle jag vilja göra något som Herren tycker om.

Då han for hem från stan, såg han vid vägen statarens på Raudsilla dotter Minna Heidik, som vaktade ett par får och en ko. Han stannade hästen och tittade — en sådan lustig och trevlig flicka den här statardottern var. Den linvita luggen fladdrade i solen och hennes ben var röda som på en stork. Man skulle liksom säga henne något, tänkte Kuppelvaar, något gott och förståndigt. Men hur länge Kuppelvaar än tänkte kunde han inte komma på något gott och förståndigt. Han frågade:

— Hör på, kära barn, kan du inte visa mig vägen till Peedu?

Statarens dotter började skratta.

— Vad nu, sade hon, hittar Peedus husbonde inte vägen hem?

— Jaså, sade Peetrus Kuppelvaar, du känner mig!

— Vem känner inte den rike Kuppelvaar? undrade flickan och tittade skamset till marken.

— Se, det här är ett trevligt barn, det vore rart, om hon ville komma till Peedu, tänkte Kuppelvaar. Och frågade:

— Är din far hemma?

— Han är hemma, svarade flickan och började genast hojta på fadern:

— Far, far kom genast ut — husbonden på Peedu vill tala med dig!

Stataren kom ut på landsvägen.

— Hör nu, gamle Heidik, sade Kuppelvaar, du har det inte vidare fett här med din dotter. Det märks genast att ni har det fattigt och svårt att klara er. Hur vore det, om du gav mig din dotter till husmor på Peedu och också själv flyttade till mig på gården? Här för du ju en tarvlig statarexistens — varför lever du på ett sankt kärr: man kan inte plöja men det är också svårt att åka båt.

— Jag vet inte... började stataren.

— Ja, tänk efter då, sade Kuppelvaar.

— Dina hustrur dör ju som flugor, sade stataren mera av artighet än av motsägelsetusta. Det var liksom skamligt att genast ta emot erbjudandet — Gud vet vad den rike bonden skulle tänka då.

— Näja, näja, sköt Kuppelvaar fort emellan, förargad över att inte stataren genast samtyckte. Jag tvingar varken dig eller din dotter. Vill ni, så kom, vill ni inte, kan jag inte tvinga er med våld. Fundera på saken och låt mig få veta er mening sedan!

Och han slog hästen med piskan och försvann i ett dammoln.

Flickan sprang förskräckt till sin far.

— Far, var det husbonden på Peedu Kuppelvaar? frågade hon med brinnande ögon. Var det ändå husbonden på Peedu? Och vad ville han ha, mig kanske?

— Jag tror, han ville ha dig, svarade stataren.

— Är det sant? Hörde också du det?

— Visst hörde jag, jag hörde, han ville ha dig som husmor.

— Då måste man gå genast, då måste man gå med det samma, kvittrade flickan liksom i feber. Far, varför sade du inte genast att jag vill? Vem skall nu gå till Peedu och tala om det? Jag kan väl inte göra det själv?

— Var inte så fåfäng, förmanade fadern, det är inte så bråttom!

— Är det inte bråttom, grälade dottern. Men om han blev arg och ändrar sig, hur blir det då? Om han tar en annan, hur blir det då?

— Han tar inte någon annan, då han redan har talat med dig, menade stataren. Det vore dumt att genast springa till Peedu, gud vet vad han skulle tänka då. Att vi är i stort trångmål och har stor lust, att vi strävar efter hans rikedom. Det är bättre att vänta ett par veckor, och då han upprepar sin önskan kan man börja tänka på saken.

— Det är inte alls dumt, ansåg dottern. Du är en smula konstig. Jag vill inte vänta. Nej, jag måste gå till Kärr-Liisu, det finns inte någon annan man kan skicka till Peedu.

Och lätt som en fågel, barfota, med en vit duk om axlarna, hoppade hon från tuva till tuva till Kärr-Liisu. På så vis kom kvinnorna nästan samtidigt som Kuppelvaar till Peedu, fastän bonden hade en häst men kvinnorna sprang.

Och då Kärr-Liisu bar budskapet till bonden, satt Minna i skogen under en buske och bad med tårdränkta ögon till Gud, att budbärerskan skulle ha tur och Kuppelvaar bekräfta sitt löfte.

Och så hände det sig att de, när kvinnan kommit tillbaka, sprang hoppande och dansande tillbaka till Raudsilla.

På denna kyrkfärd tittade Kuppelvaar för första gången närmare på den som satt bredvid honom. Han hade en känsla av att han körde något dyrbart och värdefullt. Han ville säga någonting vänligt, men kunde inte hitta på något, gav då hästen piskan och sade:

— Se till att du inte ramlar av, vägen är ojämn!

Men denna gång protesterade kyrkoherden mot Kuppelvaars fjärde giftermål.

— Är det jag som är skyldig? frågade Kuppelvaar med förvåning. Mina två första fruar dog av Guds nåd, men den där tredje — åh, kyrkoherden, det är bäst, att vi inte talar om den där tredje!

Och han böjde sig mot kyrkoherdens öra och sade:

— De andra tog jag till gården som arbetsdjur, men den här vill jag ha till hustru, bara till hustru, ingenting annat. En sådan trevlig en hon är, titta själv, kyrkoherden!

— Nej, nej, sade kyrkoherden, denna gång måste du åka hem med oförrättat ärende.

— Jaså, och Kuppelvaar fattade eld, då måste vi börja leva ihop utan vigsel! Kom Minna, om inte kyrkoherden vill hjälpa oss, då skall vi hjälpa oss själva!

Men då de hade kommit ut på landsvägen stannade han hästen, bad hustrun att vänta litet och gick tillbaka. Stor och klumpig, med piskan i den ena och mössan i den andra handen gick han in i kyrkan. Han stod orörlig framför altaret som en sälhund. Han tänkte länge och ivrigt. Så lade han mössan och piskan ifrån sig och sade:

— Herre Gud, bevara denna statardotter, låt henne inte dö eller förgås på annat sätt!

Han ville säga något mera, men kunde inte. Han stod och tittade, och sedan han till slut kommit underfund med att han hade gjort allt som behövdes gick han tillbaka till hustrun.

Och de for glatt till Peedu.